



EESTI ADVOKATUUR

ESTONIAN BAR ASSOCIATION

Liisa-Ly Pakosta

Justiits- ja digiminister
Justiits- ja digiministeerium
info@justdigi.ee
johannamaria.kosk@justdigi.ee

Teie 07.01.2026 nr 8-1/120-1
Meie 18.02.2026 nr 1-8/26/1-1

Karistusseadustiku muutmise seaduse väljatöötamiskavatsus (narkootikumidega seotud süüteod)

Lugupeetud Liisa-Ly Pakosta

Täname, et olete advokatuurile saatnud arvamuse avaldamiseks karistusseadustiku muutmise seaduse VTK. Alljärgnevalt esitame teile advokatuuri seisukohad.

Narkokuritegusid puudutav reform on advokatuuri hinnangul vajalik. Esiteks on probleemiks olukord, kus postiga väikestes või piiripealsetes kogustes narkootilisi või psühhotroopseid aineid tellivad inimesed võetakse vastutusele sama sätte alusel nagu professionaalsed ja kogenud diilerid. Maksu- ja Tolliamet ning prokuratuur on juba pikemat aega toonud esile vajaduse muuta karistusseadustikku, et nn juhutegusid saaks käsitleda leebemalt ja diferentseeritumalt. Teiseks on praktika kinnitanud, et karmistatud karistused ei ole narkokuritegevust vähendanud. Osapooled on karmide sanktsioonidega kohanenud ning kuritegevus jätkub, sageli ka korduvana. **Leiame, et VTK-s esitatud neli muudatusettepanekut on põhimõtteliselt mõistlikud ja asjakohased, kuid vajavad täpsustamist.**

Põhjendatud on narkokuritegudes eristada isikuid, kes käitlevad aineid enda tarbeks, ja neid isikuid, kelle tegevus on suunatud edasiandmisele. Rangete karistuste rakendamine sõltuvusprobleemiga isikutele ei ole vähendanud uimastitarbimist ega retsidiivsust, vaid suurendanud nende pikaajalist seotust karistussüsteemiga. Kuriteokoosseisude diferentseerimine on vajalik, kuid peab põhinema teo tegelikul ohul rahvatervisele, mitte formaalsetel tunnustel. Praegune VTK loogika näitab, et oht sõltub käitlemise eesmärgist ja aine kogusest, kuid uute sätete sõnastuses ei ole seda järjekindlalt arvestatud.

VTK-s eristatakse põhjendatult olukorda, kus isik tarvitab ise ning omab seetõttu keelatud aineid olukorrast, kus aineid plaanitakse levitada. Need olukorrad kaitsevad erinevaid õigushüvesid – esimene konkreetse indiviidi tervist ja teine rahvatervist laiemalt. Loomulikult mõjutab üksikisiku poolt keelatud ainete tarvitamine laiemalt ka rahvatervist ja tervishoiusüsteemi, kuid küsimus on siiski, kas inimest saab karistada oma tervise kahjustamise eest. Indiviidi poolt keelatud ainete tarvitamine omab kahtlemata mõju ka laiemalt kui konkreetsele indiviidile, kuid siiski tuleks täiendavalt analüüsida, millist mõju see omab ja kas

see ületab mõistliku lävendi. Ilmselge on see, et kaudne mõju ei ole samastatav otsese kahjuga, mida teeb levitamine ning seega on tervitatav ka karistuste eristamine.

Toetame ka mõtet eristada narkootilisi aineid sõltuvalt ohtlikkuse tasemest. Praegu käsitletakse ühtviisi aineid, mis saavad üledoosi puhul põhjustada surma, ja aineid, millel sellist omadust pole. Samuti on erinevate ainete mõju inimese käitumisele oluliselt erinev, sh ohtlikkuse vaatenurgast.

Täpsemad ettepanekud VTK osas:

1. Viga kvalifitseeritud koosseisus sisalduvas viites

VTK lk-1 9 on viidatud sättele, mis ettepaneku kohaselt on tulevikus kehtetu. Nimelt § 183 lg 2 p-s 2 on märgitud, et „*isiku poolt, kes on varem toime pannud käesoleva jao § 183 lõikes 2 või § 184 lõigetes 1¹ ja 2¹ või...*“, kuid VTK lk 10 pakutud KarS § 184 lg 2¹ kohta on märgitud, et see oleks kehtetu. Eelduslikult on uues KarS § 183 lg 2 p-s 2 siiski silmas peetud viidet § 184 lg-le 2, mitte lg-le 2¹.

2. Korduvuse ebalooiline eristamine

Pakutud regulatsioonis on korduvus kui kvalifitseeriv tunnus sätestatud KarS § 183 lg 2 p-s 2 ja KarS § 184 lg 2 p-i 2 viidete kaudu varasematele narkokuritegudele. Samas on nendest viidetest välja jäetud KarS § 184 lg 3, mis reguleerib väga suures koguses narkootilise või psühhotroopse aine ebaseaduslikku käitlemist. Sellise lahenduse tulemusel loetakse korduvuseks olukord, kus isik on varem toime pannud KarS § 184 lg-s 1¹ või lg-s 2 sätestatud teo, kuid mitte olukorda, kus isik on varem toime pannud KarS § 184 lg-s 3 sätestatud narkokuriteo. VTK-s toodud selgituste kohaselt on korduvuse uue regulatsiooni eesmärk, et eelnev karistus jääks automaatselt raskendavaks asjaoluks rahvatervisele selgelt ohtlikumate (aine edasiandmisele) suunatud käitlemisvormide puhul. Sellest loogikast lähtudes on põhjendamatu, miks korduvusena ei arvestata ka KarS § 184 lg 3 koosseisu täitmist.

3. Termin „käitlemine“ asendamine konkreetsete käitlemistegudega

Uue redaktsiooni kohaselt on käitumisaktid täpsemalt määratletud:

- § 184 lg 1 käsitleb omandamist, valdamist ja valmistamist;
- § 184 lg 2 käsitleb suures koguses ebaseaduslikku edasiandmist või vahendamist, sealhulgas ebaseaduslikult valmistatud, omandatud või valduses olevate ainete edasiandmist eesmärgiga need edasi anda, samuti nende suures koguses üle riigipiiri toimetamist.

Tundub, et reformi eesmärk on eraldada käitlemise mõiste narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadusest (NPALS) ning kinnistada see KarS-s autonoomse terminina, kuid täpsemat kinnitust selle kohta VTK-st ei õnnestunud leida.

Pakutud uue KarS § 184 regulatsiooni keskseks ja VTK-s korduvalt rõhutatud eesmärgiks on eristada narkootilise või psühhotroopse aine suures koguses käitlemine sõltuvalt sellest, kas tegu on suunatud isiklikuks tarbeks või aine edasiandmise eesmärgile. Eesmärgipõhine eristus on esitatud peamise ja sisuliselt määrava kriteeriumina, mille kaudu soovitakse eristada rahvatervisele erineva ohutasemega käitumist. Sellest lähtuvalt tekib küsimus, kas ja millisel eesmärgil on vajalik samaaegselt kehtestada täiendav eristamine ka konkreetsete käitlemistegude alusel.

Kehtiv KarS § 184 lg 1 hõlmab suures koguses aine ebaseaduslikku käitlemist üldmõistena. Mõiste „käitlemine“ tuleneb NPALS § 2 p-st 3. Uues regulatsioonis on sellest üldmõistest aga loobutud ning KarS § 184 lg-s 1 ja lg-s 1¹ on käitlemine asendatud konkreetsete käitlemistegude loeteluga. Kui nüüd uues § 184 lg 1 ja lg-s 1¹ (edasiandmise eesmärgil) tuuakse sisse täpne ja piiratud loetelu käitlemistegudest, tekib olukord, kus konkreetne käitlemistegu hakkab kvalifikatsioonis mängima sama olulist või isegi olulisemat rolli kui käitlemise eesmärk, mis on aga vastuolus VTK algse loogikaga. Ei ole selge, kas ja miks edaspidi lähevad KarS § 184 lg 1 alla vaid ja ainult suures kogus omandamise, valdamise ja valmistamise teod, kuid mitte muud käitlemistead. VTK-st ei nähtu, millisel õiguslikul või kriminaalpoliitilisel kaalutlusel on käitlemistegude eristamine tehtud.

Probleem süveneb veelgi seetõttu, et KarS § 184 lg 1¹ puhul on kõikidele loetletud käitlemistegudele lisatud edasiandmise eesmärk. Sellest tulenevalt jääb regulatsioonis ebaselgeks, kuidas kvalifitseerida olukordi, kus on tuvastatud küll suur kogus ja konkreetne käitlemistegu, kuid puudub edasiandmise eesmärk ning tegu ei mahu samas ka § 184 lg 1 kitsasse loetellu. Kuigi teoreetiliselt võiks eeldada, et teatud käitlemistegusid on võimalik tõlgendamise teel käsitada valdamise või omandamise tegudena, ei ole selline lahendus kooskõlas õiguselguse ega karistusõiguse määratletuse põhimõttega. Karistusnorm peab olema isikule ettenähtav ning on igati ebamõistlik, kui karistusnormi sisuline tähendus selgub alles kohtupraktika kaudu. Eriti problemaatiline on see olukorras, kus seadusandja on teadlikult loobunud üldmõistest „käitlemine“ ja asendanud selle piiratud konkreetse loeteluga koosseisu moodustavatest käitlemistegudest.

Selline lahendus muudab regulatsiooni sisemiselt ebajärjekindlaks, raskendab selle praktilist kohaldamist ning seab kahtluse alla, kas käitlemistegude eristamine on antud kontekstis läbimõeldud ja vajalik vahend taotletud eesmärgi – käitlemise eesmärgipõhise eristamise – saavutamiseks. Pakutud lahendus viib paratamatult olukorrani, kus kohtud jõuavad erinevatele järeldustele selle kohta, kas loetelust välja jäänud käitlemistead on tahtlikult välistatud või tuleb neid siiski käsitada § 184 lg 1 alla kuuluvatena.

Eeltoodust tulenevalt tuleb asuda seisukohale, et käitlemistegude eraldi loetlemine uues KarS § 184 regulatsioonis ei ole vajalik ega sisuliselt põhjendatud ning pigem kahjustab taotletud eesmärgi saavutamist. Selgem ja koherentsem oleks regulatsioon, kus KarS § 184 lg 1 hõlmab suures koguses narkootilise või psühhotroopse aine ebaseadusliku käitlemise isiklikuks tarbeks¹ sõltumata konkreetsest käitlemistead, ning KarS § 184 lg 1¹ hõlmab sama käitumist edasiandmise eesmärgil ja seda samuti sõltumata konkreetsest käitlemistead.

Täiendavalt ilmneb pakutud regulatsiooni kontekstis teatav sisuline ebakõla narkootikumidega seotud süütegude süsteemis. Kehtiva õiguse kohaselt võib narkootilise aine valmistamine teatud juhtudel olla käsitatav väärteona (NPALS § 15¹), samas kui kanepi kasvatamine on KarS § 188 alusel alati kvalifitseeritud kuriteona, sõltumata kogusest, käitlemise eesmärgist või teo tegelikust ohust rahvatervisele. Selline absoluutne eristus ei näi olevat kooskõlas VTK-s rõhutatud eesmärgipõhise eristamise loogikaga ning viib olukorrani, kus vastutuse liik sõltub eeskätt formaalsest käitlemisviisist, mitte teo ohtlikkusest või käitlemise eesmärgist.

¹ See tähendab, et uue KarS § 184 lõike 1 sõnastus võiks olla järgmine: „Narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.“ Ja § 184 lõike 1¹ sõnastus järgmine: „Narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise eest edasiandmise eesmärgil – karistatakse ühe- kuni kümneaastase vangistusega.“

Uue regulatsiooni kontekstis muutub see vastuolu eriti ilmseks. Kui isik valmistab enda tarbeks narkootilist ainet (nt GHB-d või amfetamiini) koguses, mis jääb alla suure koguse piiri, või kasvatab psilotsübiini sisaldavaid seeni enda tarbeks koguses, mis ei kvalifitseeru suureks koguseks, on selline tegu NPALS § 15¹ järgi väärtegu. Samas toob ka enda tarbeks ühe kanepitaime kasvatamine kaasa automaatse kriminaalvastutuse, olenemata sellest, milline on sellest saadav narkootilise aine kogus. Arvestades, et seadusandja hinnangul võib narkootilise aine enda tarbeks valmistamine teatud juhtudel olla väärtegu, tekib küsimus, kas samasugune loogika ei peaks kohalduma ka kanepi kasvatamisele. Kasvatamine ja valmistamine ei erine sisulise ohtlikkuse poolest rahvatervisele sellisel määral, mis õigustaks nende kategoorilist eristamist vastutuse liigi tasandil. Tagada tuleb karistusõiguse sisemine loogika ja proportsionaalsus.

Üheks võimalikuks lahenduseks oleks kohaldada ka kanepi kasvatamise puhul koguse- ja eesmärgipõhist lähenemist, mille kohaselt oleks enda tarbeks ja väikeses koguses kasvatamine väärtegu ning suure koguse või edasiandmise eesmärgil kasvatamine kuritegu. Arvestades, et Eesti Kohtueksperdiisi Instituudil on praktikas olemas pädevus hinnata kanepitaimedest saadava narkootilise aine kogust, ei tooks selline lähenemine kaasa ebamõistlikku lisakoormust või tõendamisega seotud raskusi. Vastupidi, see võimaldaks paindlikumat ja sisuliselt õiglasemat reageerimist just erandlikes piiripealsetes olukordades, kus on põhjendatud kahtlus, kas tegu kujutab endast väikeses koguses enda tarbeks käitlemist või mitte.

Veel üks aspekt, millele VTK täpsemat selgitust ei paku, puudutab narkootiliste ja psühhotroopsete ainete „käitlemise“ mõistet. Kehtiva § 184 kohaselt on objektiivseks tunnuseks narkoainete käitlemine suures koguses. Käitlemise mõiste ja sisu tuleneb NPALS § 2 lõike 3-st, milles loetletud tegevustena nähakse ette mitmesuguseid toiminguid, sh omamine, valdamine, vahendamine, tarbimine, kasvatamine, korjamine, valmistamine, tootmine, töötlemine, pakkimine, säilitamine, hoidmine, laadimine, vedu, sisse- ja väljavedu, transiidi rakendamine ning tasu eest või tasuta kolmandale isikule tarnimine.

4. „Suure koguse“ määratlusest

Lisaks on probleemiks „suure koguse“ määratlus. Praegu loetakse suureks koguseks juba 10 doosi, mistõttu 10 ja 1 000 000 doosi kvalifitseeruvad sama paragrahvi alla ning mõlemal juhul on ainsaks karistusliigiks vangistus. Praktikas võib näiteks 8 grammi kanepi ostmine isiklikuks tarbimiseks kvalifitseeruda suureks koguseks, kuna kanepi puhul on suure koguse piir 7,5 grammi. Samal ajal on aastate jooksul turule tulnud uusi aineid ning arusaam koguste ohtlikkusest on muutunud. Seetõttu on põhjendatud eristada edaspidi suurt ja väga suurt kogust. Reformivajadus on olnud ilmne juba pikemat aega. Uus § 184 lg 1 redaktsioon näeb ette alternatiivse karistuse – nii rahalise karistuse kui ka vangistuse –, mis võimaldab karistust paremini individualiseerida. Positiivne on ka see, et maksimaalseks vangistuseks on kuni viis aastat, mistõttu on tegemist teise astme kuriteoga. See annab prokuratuurile ja kohtule võimaluse kohaldada oportunitaeti, mida kehtiv regulatsioon ei võimalda (välja arvatud juhtumid, kus tegemist on sõltuvusega).

5. KrMS § 203 lg 1 täiendamisest

Tulenevalt planeeritava muudatusega tuleks täiendada ka KrMS § 203 lg-s 1¹ sätestatud menetlusvõimalust lõpetada kriminaalmenetlus isiku sõltuvushäire ravile suunamise või häire muul viisil kontrolli all hoidmise tingimusel lisaks KarS 12. peatüki 1. jaos sätestatud

kuritegude puhul ka KarS § 424 kuriteo puhul, kui selle on toime pannud nn sõltlane, kelle puhul oleks ravist rohkem kasu kui karistamisest, mis ongi muudatuste eesmärgiks.

Lugupidamisega

allkirjastatud digitaalselt

Imbi Jürgen
Esimees

Merit Aavekukk-Tamm 6979 253
merit.aavekukk-tamm@advokatuur.ee